

ARGVMENTVM IN LIBRV M SECUNDVM
de Demonstratione Euangelica.

TREIS sunt principia partes libri secundi, omnes autem ex *testimoniis*. Prima, de Mefisia & eius meritis ac beneficiis, quorum spem fecit Deus non ijs tantum qui secundum carnem filij Abraham sunt, sed principium ijs qui secundum fidem filii sunt. Erant enim in semine eius descendentes omnes gentes. Secunda constat LX demonstrationibus, quibus ostendit & probat euidenter Eusebius, Dominum nostrum Iesum Christum esse Mefisiam beneficium, de cuius duento & beneficiis Prophetæ ex insinuati spiritus sancti multa predixerunt. Postrema pars complectitur responsionem ad hanc obtectionem: Vtrum in sacris literis bona Iudeis solis promissa, mala Ethnici denunciata sint. De qua questione in Scholijs *duo capitulo* egi.

Quod non casu, nec temere propheticos Hebreorum libros omni studio complexi sumus. Prefatio.



uum ueræ pietatis rationem, quæ omnibus hominibus per Euangelicam doctrinam proposita est, & uiuendi in Christo institutum, libro priore tractauerim, nec non in medio posuerim, ac ni fallor persuaserim, ut fieri nullo modo potuerit, ut omnes gentes, etiam si uoluissent, ex legibus Iudeorum uiuerent, iam nunc ad propheticarum uocum testimonia reuertor, paulo altius orationis initium sumens: ut sic eos qui ad circumcisionem pertinentes nos accusant: abundantius plenius usq[ue] refellam. Quoniam igitur dicere solent, earum promissionum quæ in suis ipsorum libris aperte descriptæ habentur, nullo modo nos esse participes: suos enim fuisse prophetas: sibiipsis Christum nunciari, quem libenter & saluatorem & redemptorem uocant: sibiipsis promissiones illas, quas aperte descriptas habent, exhibendas atque reddendas expectari: nos autem iusto ipsorum numero superuacaneos accedere, utpote qui generis simus diuerso, & quibus quasi externis, deterrima in omnibus prophetis responsa sint: iam nunc his obuiam ex ipsorum propheticis libris eamus. Quod igitur apud illos promissum extet, Christum Dei, eiusq[ue] aduentum redemptionem Israel nunciare, iniciatur ne nos quidem sumus, quippe cum absque controuersia in omnibus illorum scriptis hoc palam inueniri constet, ut autem gentes ab ijs quæ in Christo expectentur bonis excludant, quasi ab ijs quæ uni Israel, non autem etiam gentibus promissa sint, non item æquè iuste illis est concedendum, utpote cum hoc illi præter diuinorum librorum autoritatē iactent.

Schola lid

Scholia in Preparationem libri secundi de Demonstratione Euangelica.

Opera pristinum est preparationem hanc cum tota την πραγματειαν conserve, ut intelligamus quo consilio libri ijs ab Eusebio conscripsit sint. In primo de Preparatione Euangelica libro, exposuit auctor calumnias & obiectiones tum Ethnicorum tum etiam Iudeorum, sed etiam & Ἀραβικῶν, sicut in uestibulis operum fieri solet. Ad Graecorum & aliorum Ethnicorum obiectiones, respondit in libris de Preparatione Euangelica fusi. Nunc in his de Demonstratione Euangelica libris Iudeorum calumnias respondet, ac que de Christo & eius beneficiis à Moysi & Prophetis sunt predicta, non ad solos Iudeos, sed etiam ad fidèles ex Gentibus pertinere, ostendit.

Quemadmodum meliora de nobis externis gentibus prophetis illorum nunciauerunt. Cap. I.

Primū igitur, quoniam pro seip sis meliores optabilesq[ue] uoces colligere solent, & eas alsidue crebroq[ue] iactare, hisce opponamus eas quæ in illorum prophetis extant de gentibus demonstrationes: quæ palam propontunt, innumerabilia esse uaticinia, quibus bona & salutaria cunctis gentibus futura nuntientur: nec alter dicant ea, quæ gentibus promilla sunt, exitum esse, quam per unum Christi aduentum, habitura. Quem quidem locum ubi dicendo absoluimus, tum illud nobis demonstrandum erit, non illis magis, dicendum esse, expectationem Christi Dei conuenire, quam nobis. Vbi uero spes promissorum, pars momenti, & Iudeis & Grecis ostensa fuerit, quod ijs in hoc ijs qui ex circumcisione assumendi sunt, nihil ijs qui ex gentibus salutem expectant, sint conceffiti: tum in ijs quæ sequentur ueribus, & quasi copia quadam prouecti demonstrabimus, quemadmodum in aduentu Christi, gentiumq[ue] uocatione, casuram penitus, totamq[ue] abiendam esse Iudeorum nationem, diuina prædictum oracula, & quod paucis duntaxat ipsis, & facile numerabilibus, meliora illa promittunt, iliorumq[ue] urbem significant unā cum templo esse capiēdam, cunctaq[ue] illa seueriorē quendam postulantia cultum, auferenda. Quod quidem ipsum iam reipsa uere prædictum fuisse apparet. Quomodo uero una eademq[ue] ratione in ipso Christi aduentu, liberationem a malis ipsi Israel honorumq[ue] perceptio nem, & rursus bonorum ademptionem, ruinamq[ue] religionis futuram, libri sancti significant, suo tempore planum faciemus. Nuncautem ad primum revertetur, si pauca quadam ex innumerabilibus propheticis ad demonstranda ea quæ dicta sunt, collegerimus. Quoniam igitur eas quæ meliores habentur de seip sis prophetas, nobis solent obijcere, itaquam ijs qui ea quæ antecellerint beneficia, soli suscepint, tempus iam est, contra illos adducere, illisq[ue] opponere ea quæ ipsis quocunq[ue] gentibus promissa sunt, quæ uidelicet apud prophetas ipsorum fuerunt. Hoc autem sic fieri.

*Quemadmodum benedicuntur gentes terra in modum similem
appellationis Abraham. Demonstratio I.*

Dixitq[ue] Dominus: Non celabo ego Abraham puerum meum, quæ faciam. Est autem Abraham futurus in gentem magnam, & multam. Et benedicentur in eo omnes gentes terra. Occultum multoq[ue] latens mystérium, non se occultaturum ait oraculum, sed amico Dei indicaturum. Id aut erat de benedictione omnium gentium, quod olim quidē latebat, eo quod Abraham temporibus, omnes gentes infando superstitionis errore tenerentur: nunc autem id in apertum prodit, cum ille per Euangelicā Salvatoris nostri doctrinam, eundem cum Abraham diuini cultus ritum seruantes, eiusdem cum illo benedictionis participes existunt. Quemadmodum uero geri nullo modo posse, ut ex legibus à Moysi positis gentes uniuersitate uiuendi nor-

Z 5 manu

362 DE DEMONSTRATIONE EVANGELICA
normam acciperent, plenisimē libro superiore differimus, ne quis forte se
spiceret de aduentis, qui apud Iudeos degabant, illud fuisse prolatum ora-
culum. itaq; cum in eodem probauerimus, quod ijs solis qui per Christum
de cunctis gentibus afflantur, beneficium omnium gentium Abraham
diuinus reddit, conuenire posit, studioſos lectores ex hoc loco ad illa
remittimus.

Quemadmodum benedicunt omnes gentes terra in eo semine quod progressus
rum est de fobole Iſaac. Demonstratio II.

Gen. 6. Dominus autem ad Iſaac respondens, post alia etiam haec dicit: Et con-
firmabo iurandum meum: Abraham patr̄ tu⁹, & multiplicabo semen tu⁹
um sicut stellulas colli, & dabo semini tuo omnem terram hanc, & benedicen-
tur in semine tuo omnes gentes terra. Dominus & saluator noster Iesu,
qui Christus est Dei, ex semine Iſaac natus est ratione humani corporis, in
quo omnibus gentibus terra benedicitur, quæ ab illo communem uniuersi-
tatem edocere sunt, didicerunt item, Dei amicis utris benedicere. Ex quo
uicissim ipsiis quoq; benedicuntur, quæ in hoc uidelicet eundem cum ijs, qui
bus ipſe benedixerint, benedictionis fructū percipiunt quæmadmodū Dei.
Ad Abraham responsum habet, Qui tibi benedicunt, eis benedictum est.

De plurimis gentibus, gentiumq; collectionibus, que ex Iacob constituentur,
quamvis sola Iudaica gens ab eo profecta sit. Demonstratio III.

Gen. 35. Dixit autem illi Deus: (constat autem dixisse Iacob) Ego Dominus De-
us, crece & multiplice gentes, & congrega gentium ex te erunt. Ex
eo quidem quod apparet ac perspicuum est, una duntaxat Iudaica gens ab
Iacob extitit. Quo nam modo igitur uerum sit oraculum, quod numero multitudinis uitiorum: Postquam igitur Christus Dei, qui ex semine Iacob natus
est, multos gentium conuectus per Euangelicam suam constituit doctrinam
merito in eo, & per eum, quæ ad prophetiam pertinent, iam ante exitum
inuenerunt, & posthaec item magis inuenient.

Demonstratio Letitiae gentium secundum Deum. Demonstratio IIII.

Deut. 32. Lætamini eccl̄i cum eo, & adorent eum omnes filii Dei: lætamini gentes
cum populo eius, & forte officiat cor omnes angeli eius. Pro eo autem quod
est, Lætamini gentes cum populo eius, Aquila, uociferamini, inquit, gentes
populus eius. Et Theodo[n]ion: Exultate gentes populus eius.

Quod extrenorum terre, & cunctarum gentium conuersio erit ad Deum,
generatioq; ventura: & populus qui nascetur, iusticiam eius
accipiet. Demonstratio V.

Pſal. 22. Reminiscetur, & conuentur ad Dominum uniuersi fines terra, &
adorabunt in conspectu eius uniuersa familiæ gentium: Quoniam Domini
est regnum, & ipse dominabitur in gentibus. (ac deinceps adiungit:) An-
nunciarbitur Domino generatio ventura, & annunciant iusticiam eius
populo qui nascetur, quem fecit Dominus. Plana sunt haec, & nullius inter-
pretationis indigentia.

Pietatis pariter & letitiae promissio gentibus, & Dei regnum
in gentes. Demonstratio VI.

Pſal. 45. Omnes gentes plaudite manibus iubilate Deo in uoce exultationis, quo
niam Dominus altissimus, terribilis, rex magnus super omnem terrā. (ac
deinceps adiungit:) Quoniam rex omnis terrae Deus, psallite sapienter.
Regnauit Deus super gentes. Deus sedet super sede sancta sua. Principes po-
pulorum

EUSEBII LIBER SECUNDVS 363
pulorum conuerunt cum Deo Abraham. Ethæc item plana, nec interpre-
tationis indigentia.

Declaratio pietatis gentium. Demonstratio VII.

Non est similis tibi in diis Domine, & non est secundum opera tua. Omnes Pſal. 85.
gentes quacunq; fecisti uenient, & adorabunt coram te Domine, & glorifi-
cabunt nomen tuum quoniam magnus ex tu, & faciens mirabilia: tu es De,,
us solus. Hæc ita non minus perspicua sunt.

Declaratio omnium gentium pietatis, & cantici, & intelligentie, & regni Dei, &
orbis terra correptionis. Demonstratio VIII.

Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. Can-
tate Domino, & benedic nomine eius, annunciate de die in diem salutare
eius, annunciate in gentibus gloriæ eius, in omnibus populis mirabilia eius,
quoniam magnus Dominus, & laudabilis ualde, terribilis est super omnes
deos. (& adiungit:) Afferte Domino familiæ gentium, afferte Domino glo-
riam nomini eius. (ac deinceps:) Dicite in gentibus, quod Dominus re-
gnauit. Etenim correxit orbem terra, qui non commouebitur. Etiam haec
aperta sunt.

Canticum gentium, & qui omnium superstitionisfissimi sunt, Aegyptiorum, unius & ueri
Dei, & in spiritu, ex diuina lege, adorationis & celebratio[n]is solennis
agnotio. Demonstratio IX.

Et erit, quicunq; reliqui fuerint ex uniuersis gentibus quæ uenerunt cons. Zech. 14:
tra Hierusalem, ascendenter quotannis ut adorent regem Dominum omnipo-
tentem, & celebrent solen[n]e tabernaculorum. Et erit, quicunq; non ascen-
derint ex omni tribu terra in Hierusalem, ut adorent regem Dominum o-
mnipotentem, & ipsi illis adiungentur, non erit super eos imber. Quod si tri-
bus Aegypti non ascenderint, & non uenerint, & super hos erit ruina, qua per
eum Dominus omnes gentes, quicunq; non ascenderint ad celebrandam
solenne tabernaculorum. Hoc erit peccatum Aegypti & peccatum omnium gen-
tium, quicunq; non ascenderint ad celebrandum solenne tabernaculorum. „
Planè hæc uocatione omniū gentium continent, si sensum duntaxat specie „
mus eoru quæ de Hierusalem celebritate tabernaculorum dicta sunt, quæ „
quidem sue tempore aptam interpretationem habitura sunt.

Declaratio, ut electi sint apostoli, & vocatae gentes. Demonstratio X.

Hoc primum uide, cito fac, regio Zabulon, terra Nephthalim, & reliqui Iſa. 9:
qui maritimam habitat[us] est Iordanem, Galilea gentium, populus sedens
in tenebris. Vide[re]t lucem magnam qui habitat[us] est in regione, & umbra mor-
tis, lux splendet super eos.

Declaratio vocatio gentium. Demonstratio XI.

Audite me insule, (attende[re]te) gentes. Multo tempore stabit, dicit Dominus.
(Quibus deinceps & de gentibus pariter, & de Christo adiungit:) Ecce de-
dit in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis in salutem usq; ad ex-
tremum terræ. Ceterum innumerabilia ipse quoq; inuenies, quibus ea quæ
gentibus promissa sunt continentur, per omnes prophetas dispersa, quibus
fan[ci]na in praesentia neq; colligendis, neq; interpretandis tempus adest: tametsi
fatis multa ad demonstrandum id quod propositum est, in superioribus ha-
bentur. Hoc autem fuit ostendere eis, qui quoniam ex circumcisione sunt,
seipso ualde gloriantur & superbi sunt, quasi se unos Deus reliquis gentibus
propositerit, secq; unos dignos existimauerit, quibus quæ futura erant, diui-
nitus promitteret, nihil ipsis seorsum à ceteris omnibus, in diuinis promis-
tionibus esse promissum.

Scholia

VNdecim y p r e p i c a c e à c r o s a i g e t u , hoc est demonstrationibus è diuina scriptura defusum, probat, promissio[n]es de Christo & benedictione, cuius ipse auctor est, non solis Iudeis, sed etiam Gentibus, exhibitas esse. Congruunt h[ec] doctrina Pauli, Gal. 4. Christus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus est exercitio; (Scriptum est enim Execrabilis omnis qui prederet in ligno.) Ut in Gentes beneficium Abramis ueniret per Christum Iesum, ut promissionem Spiritus accipiemus per fidem.

Quemadmo[rum] iudicem fore, ut in aduentu Christi, eius Dei qui olim à Iudeis solis cognoscetur cognitionem & cultum omnes gentes acciperent, uaticinati sunt. Cap. II.

Vando[rum] igitur demonstratum est, q[uod] gentes quoq[ue] diuinorum promisorum beneficium esse confecutas, agè iam deinceps quidam illud sit, ex quo gentes & uocationis Dei, & diuinorum promissorum compotes futura dicuntur, contemplur. Pulchrum enim est, causam cognoscere, quæ talis bona dicatur esse gentibus conciliatura quæ nā porro alia sit h[ic] q[uod] Christi aduentus, per quæ nō quoq[ue] qui ex circulo, cessione sunt, suā futurā elle redemptio[n]ē cōficitur: etsi igitur demonstrandum, expectationem uocationis gentium, nō altam quāpiam fuisse, quā ipsum Christum Dei, qui non solum Iudeis, sed etiam omnibus gentibus salutarem se fuit exhibitor. Vt uero nūc nudis prophetarū testimonij absq[ue] illa interpretatione, otio post liberatore unumquodq[ue] eorum latius interpretatur: quandoquidem ea Deo, ubi omnia quae de gentibus, prædictas sunt in unum coegero, ipsa h[ic] interpretari constituit.

Declaratio insidiarum aduersus Christum, ubi ipse filius Dei appellatur, & gentes hereditatem à patre accipi. Demonstratio XI.

Psal. 2. Quare tremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: adfliterunt reges terra, & principes conuenerunt in unum, aduersus Dominū, & aduersus Christum eius. (Et quæ sequuntur, quibus adiungit:) Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: postula a me, & dabo tibi gentes h[ic] hereditatem tuam, & postlesionem tuam terminos terræ.

Declaratio regni Christi, & uocationis gentium, & omnium tribuum terre benedictionis. Demonstratio XIII.

Psal. 71. Deus iudicium tuum regi da, & iusticiam tuam filio regis, iudicare populum tuum, (Et quæ sequuntur, quibus adiungit:) Et dominabitur a mari usq[ue] ad mare, & a flumine usq[ue] ad fines orbis terræ. (Et tunc:) Omnes gentes seruent ei. (Item:) Et benedicentur in eo omnes tribus terræ: omnes gentes beatificabunt eum. (Et in fine Psalmi:) Et replebitur maiestate eius omnis terra, fiat, fiat.

Declaratio cantici noui, & brachij Dei, & salutaris eius omnibus gentibus indicatio, salutare autem filii nomen Hebraica uoce demonstratur. Demonstratio XIII.

Psal. 6. Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit Dominus. Saluum fecit eum dextra ipsius, & brachium sanctum eius. Notum fecit Domini nra salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iusticiam suam, recordatus est misericordia sua Iacob, & ueritatis sua domui Israel. Viderit omnes fines terra salutare Dei nostri, iubilate Domino omnis terra. (Et adiungit:) Commouetur mare & plenitudo eius, orbis terrarum, & omnes qui habent in eo flumina plaudenti manus simul, montes exultabunt a facie Domini, quoniam uenit iudicare terram, iudicabit orbem terræ in iusticia, & populos in aequitate.

Q[uod]

Quid ubi defecerit regnum Iudeorum, ipse Christus aduentus gentium erit expectatio. Demonstratio XV.

Non deficit princeps de Iudea, nec dux de femotibus eius, donec ueniat at cui repositum est. & ipse erit expectatio gentium.

Declaratio cultus Christi, & sublationis cultus simulacrorum & gentium erga Deum pietatis. Demonstratio XVI.

Adueniet Dominus super eos, & perdet omnes deos gentium, & adorantur eum, unusquisque de loco suo omnes insulae gentium.

Declaratio diei resurrectionis Christi, item gentium congregatio, omniumq[ue] hominum agniti Dei, & modus unus pietatis, ex quod Aethiopis sacrificiis offerent. Demonstratio XVII.

Idcirco expecta me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimo[n]io: quia iudicium meum ad congregandas gentes, ut admittant reges, & effundam super eos iram meam, omnem iram furoris mei: quoniam in igne simulationis meæ confluenter omnis terra, quia tunc conuertitur in populos lingua in generationem eius, ut in uocent omnes nomen Domini, ad seruendum et labi iugum unum: a finibus fluuiorum Aethiopie ferent sacrificia mihi.

Declaratio Christi aduentus, & quod multe gentes ad eum configunt, quod erunt Domini ex gentibus constituendi populi. Demonstratio XVIII.

Gaude & letare filia Sion, quia ecce ego uenio, & habitabo in medio tui dicit Dominus, & configunt gentes multa ad Dominum in die illa, & erunt ei in populum: & habitabunt in medio tui, & cognoscet quod Dominus nūs omnipotens misit me ad te.

Declaratio ortus Christi, qui sit ex radice Iesse proditur, & uocatio per illum omnium gentium. Demonstratio XIX.

Egreditur uirga de radice Iesse, & flos de radice ascendit, & requiescit super eum spiritus Dei, (Et quæ sequuntur, quibus adiungit:) Et erit in die illius radix Iesse, & qui suscitatur, ut imperet gentibus, in eo gentes sperabunt.

Declaratio Christi aduentus, & beneficij quo per illum afficiende sunt omnes gentes. Demonstratio XX.

Ecce puer meus, suscipio eum: electus meus, admisit eum apud se anno. Isa. 42: ma mea, dedi spiritum meum super eum, & iudicium gentibus proferet: non clamabit, nec remittet, nec audiens foris uxori eius: calamus collabefactus non franget, & linum fumigans non extinguet: sed in ueritate proficeret iudicium, & plenabit, & non frangetur, donec ponat in terra iudicium, & in nomine eius gentes sperabunt (ac deinceps adiungit:) Ego Dominus Deus uocaui te in iusticia, & apprehendam manum tuam, & confirmabo te, & dedi te in testamentum generis, in lucem gentium, ut aperies oculos, & cororum, & de uinculis educeres uinculos: & de domo carceris, sedentes in tenebris. Ego Dominus Deus, hoc meum est nomen: gloriam meam alteri non dabo, nec uirtutes meas sculpibus, quae ab initio erant: ecce uenient, noua quæ nūc annuncio, ante quā annunciauerim, indicata sunt uobis.

Declaratio Christi tam oris, tam uocationis gentium. Demonstratio XXI.

Audite me insulae, & attendite gentes, per tempus multum cōsistet, dicit Isa. 42: Dominus ab utero matris meæ uocauit nōmen meū, & posuit os meū qualiter gladium acutum, & sub tegumento manus sua occultauit me, posuit me qua flagitiam electam, & in pharetra sua protexit me, (Et adiungit deinceps:) Ecce

366 DE DEMONSTRATIONE EVANGELICA
» Ecce dedit eis in testamentum generis, in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae.

Christi aduentus significatio, & uocationis gentium.
Demonstratio XXII.

Isa. 49. Sic dicit dominus: Qui liberavit te Deus Israhel, sanctificate eum qui negli-
git animam suam, qui abominabilis gentibus, seruis principum, reges uide-
bunt eum, & surgent principes, & adorabunt eum. (& quæ sequuntur,
quibus adiungit:) Tempore accepto adiui te, & in die salutis audiui te,
& dedi te in testamentum gentium, ut constitueres terram, & conseque-
ris hæreditates deserta, & dices Ihs qui in vinculis sunt, Exite: & Ihs qui in
tenebris, ut in lucem prodeant, & in omnibus ijs pascuntur, & in omnibus
semitis pastio eorum. Non esurient, & neq; sitient, neq; percurret eos affus,
neq; sol: sed qui miserritur consolabitur, & per fontes aquarum ducet eos:
& ponam omnem montem in uiam, & omnem semitam in pabulum eis.
Ecce hi de longinquo uenient, illi ab aquilone & mari, alijs uero ex terra
Perfum. Latamini cali, & exultet terra. Erumpant montes in latitudine
quoniam miserrus est Dominus populi sui, & humiles populi sui conso-
latus est.

Declaratio Christi, & uocatio gentium. Demonstratio XXIII.

Isa. 55. Attendite auribus uestris, & sectamini uias meas. Audite me, & uiuet in
bonis anima uestra: & condam uobis testamentum sempiternum, san-
cta David fidelia. Ecce testimonium gentibus dedi eum, principem & impe-
rantem gentibus. Gentes quæ non nouerunt te, inuocabunt te: & populi
qui nesciunt te, ad te conuenient propter Dominum Deum tuum, sanctum
uum Israhel: quoniam glorificauit te,

Scholia in Cap. II.

E x i s prophetarum oracula, in quibus Messia benedicti, aduentum, hostes, warinaria, uocatio
reniem Gentium, regnum Messie & multa alia describunt, redi Eusebius collegit Iesum Nazare-
num esse Christum Domini & seruatorem mundi:

Quemadmodum in uocatione gentium, que per Christum facienda erat, u-
deo rum gentem aucti proprio, cultuq; Dei cadere
oporebat. Cap. III.

Q uando ergo ab his quoque didicimus Christi aduentum preparari,
ut non solis iudeis, sed omnibus gentibus salutaris fore: tage tertium
quoque illud ostendamus, quemadmodum in aduentu eius, non solum me-
liora gentibus per prophetas nunciabantur, sed etijs qui ex circuncisione
sunt contraria. Si quidem plane ruinam & refectionem iudaicæ gentis futu-
ram, propter eorum erga Christum incredulitate, oracula que apud ipsos
habentur, pronunciat, ut iam non aequales nos eis, sed etiam longe superio-
res uideamur. Cæterum nunc quoque utar nudis prophetarum locis, nec ea
ullo modo contemplabor, cum propter eorundem perspicuitatem, tum quod
libertiore ocio plenissimam eorum expositionem edituri sumus.

Declaratio refectionis gentis Iudeorum, & adoptionis gentium loco
eorum. Demonstratio XXIII.

Hierem. 6. HAc dicit dominus: State in ijs, & uidete: & rogate se mitas domini
sempiternas, & uidete quæ nā sit uia bona, & ambulare in ea, & inuenientis
purgationem animis uestris. Et dixerunt, Non ambulabimus. Constitui-
per uos speculatores, audite uocem tubæ, & dixerunt, Non audiemus. Idcir-
co audierunt gentes, & qui pascunt greges in eis.

Pietatis

LIBER SECUNDVS. CANTO III.

367

Pietatis gentium declaratio, & gentis iudaicæ impietatis accusatio: & predicatione malorum, que
post Christi aduentum inuasa erant eos. Demonstratio XXV.

Domine fortitudo mea, & auxilium meum, & refugium meum in die mali Hierem. 16.
lorum. Ad te gentes uenient, ab extremo terra, & dicent: Verè falsa posse deo,,
runt patres nostri simulacra, & nō est in eis utilitas: si faciet sibi homo deos, „
& hi non sunt dij. Idcirco ego ostendam eis in tempore hoc, notam faciam „
eis manum meam & uitrum meum, & cognoscet quod nomē mīhi Do „
minus. Peccatum iuda scriptum est styllo ferreo in uinge adamantino, exa- Hierem. 17.
ratum super latitudinem cordis eorum. Quum recordata fuerint nemora eo- „
rum in ligno condenso, & in collibus extensis, & montibus, in agro. Fortitu „
dinem tuam, & thesauros tuos in direptione dabo, & excellera tua propter „
peccata tua, in omnibus finibus tuis, & relinqueris sola, & humiliaberis ab „
hæreditate tua, quam dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra, quæ „
non nosti, quoniam ignis incensus est in furore meo, usq; in aeternum ardebit. „

De dispersione gentis iudaicæ in omnes gentes & de renouatione aduentus, &
regni Christi, & de uocatione omnium gentium, que in eo facta
erant. Demonstratio XXVI.

Ecce ego mando, & uentilo in omnibus gentibus domum Israhel, que Amos. 9:
admodum uentilarum in uano, & non cadet contritio in terram: gladio mo- „
rient omnes peccatores populi mei, qui dicunt, non appropinquabunt, „
neq; uenient super nos mala. In die illa suscitabo tabernaculum David, quod „
cedidit, & instaurabo quæ ceciderunt ex eo, & quæ diruta sunt eius suscita- „
bo, & instaurabo illud sicut dies feculi, ut exquirant me, qui reliqui sunt ex „
homini bus, & omnes gentes, super quas inuocatum est nomen meum su- „
per eas, dicit Dominus, qui facit hac omnia.

Accusatio magistrorum gentis iudeorum significatio desolationis metropolis eorum aduen-
tus Christi, & domus Dei, que est ecclesia eius, uerbisq; & legi progressio, &
genium cunctarum uocatio. Demonstratio XXVII.

Audite nunc demum haec, qui praefestis domui Iacob, & qui reliqui estis Micheæ 3:
ex domo Israhel, qui abominabimini iudicium, et omnia recta perueritatis, qui „
adiscit Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniustitijs. Qui ei præsumit, cū „
muneribus iudicauerunt, & sacerdotes eius cum mercede responderunt, & „
prophetæ eius cum argento diuinarunt, & super Dominum requieuerunt, „
dicentes: Non ne Dominus nobiscum est? non uenient super nos mala. Id „
circo propter uos, Sion quasi ager arbitur, & Hierusalem quasi pomorum Mich. 4:
custodia erit, & mons Domus Dei in nemus sylvae. Et erit in nouissimo die „
rum, manifestus mons Domini paratus super uertices montium, & exolle „
tur super colles, & festinabunt ad illum populi, & ibunt gentes multæ & di- „
cent: Venite ascendamus in montem Domini, & in Domum Dei Iacob, & „
ostendent nobis uiam eius, & ambulabimus in semitis eius, quoniam de Si „
on egredietur lex, & uerbum Domini de Hierusalem.

Declaratio de Christi aduentu, & iudeorum bellici adparatus perniciis, gentiumq;
pax, & regnum Domini usq; ad terminos orbis terre. De-
monstratio XXVIII.

Gaudie uehementer filia Sion, prædicta filia Hierusalem, ecce rex tuus Zach. 9:
uenit tibi iustus, & Saluator, ipse mansuetus, & sedens super iumento, &
pullo adolescenti, & perdet curru ex Ephræm, & equum Hierusalem, & „
perdet arcum bellicum, & abundantia pacis ex gentibus, & principatu obti- „
nebit à mari usq; ad mare, & à fluminibus per exporationes terræ. „
Recusatio

Recusatio gentis iudaicae, & corporis ipsorum ex lege Moysi adoratiois refutatio,
spirituali introducita in omnes gentes adoratione per Christum.

Demonstratio. XXIX.

Malach. 1. Non est mea voluntas in uobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificio
non iuscipli de manibus uestris, quoniam ab ortu solis & usq; ad occulum
nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco incensum offer-
tur nomini meo, & hostia munda: quoniam magnum nomen meum in gen-
tibus, dicit Dominus omnipotens. uos autem profanatis illud.

*Iudaica gentis ruina, uerbis Dei, & legi nouae, eiusq; domus diuulgatio & pietatis
omnium gentium declaratio.* Demonstratio XXX.

Isa. 1. Relinquitur filia Sion ut umbraculum in vinea, & sicut fructuum custo-
dia in cucum erario, sicut ciuitas in obsidione. (ac deinceps adiungit:) Quo-
modo facta est meretrix ciuitatis Sion in qua iustitia somnum cepit,
In ea nunc autem interfectores. Et ad haec: Erunt enim sicut terebinthus ab-
iectis folijs, & sicut hortus aquam non habens. Erit fortitudo eorum, iusti-
pula stupra & qualitas eorum, ut scintilla ignis, & comburentur iniqui, &
peccatores simul, & non erit qui extinguat. (His omnibus adiungit:) Ete-
rit in nouissimis diebus manifestus mons Domini, & domus Dei in sum-
mis montibus, & extolleetur super colles. Et uenient ad eum omnes gentes,
& ibunt gentes multe & dicent: Venite, ascendamus in montem Domini,
& in domum Dei Iacob, & annunciatib; nobis uiam suam, & ambulabimus
in ea. Nam de Sion exhibit lex, & uerbum Domini de Hierusalem, & iudica-
bit inter gentes.

*Sublatio glorie populi iudeorum, & gentium conuersio à simulariorum cultu ad Deum.
uniuersi: & de desolatione iudaicarum urbium, & de incredibilitate eorum
erga Deum.* Demonstratio XXXI.

Isa. 17. Hec dicit Dominus Sabaoth: Et erit quemadmodum si quis colligat sp-
cam in conuale solida, & reliqua in ea sit stipula. aut antequam si bacca oli-
us dux uel tres in summo sublimium, uel quatuor uel quinque in ramis cor-
reliqua fuerint. Hec dicit Dominus Deus Israel. Die illa confidemus erit ho-
mo in eo, qui fecit ipsum. oculi autem eius ad sanctum IsraeI respicient, & no-
nō confident in altaris, neq; in operibus manuum suarum, quae fecerunt di-
gitis ipsorum: neq; aspiciunt lingua, & abominationes suas de illa. Erunt ci-
uitates reliqua, quemadmodum defecerunt Amorphae, & Euai à facie filio-
rum IsraeI, & erunt deserta, quoniam deseruerunt Deum Saluatorem suum, &
Dominum Dei tui non recordatus es. Propterea plantabis plantationem insi-
delem: quacunq; autem die plantaueris decipieris.

*Expositio conuersio iudeorum urbium, et gentium letitiae secundum
Deum.* Demonstratio XXXII.

Isa. 25. Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fe-
cisti res mirabiles, consilium antiquum, uerum. Fiat Domine, quoniam po-
sus fuisti ciuitates in tumulum, ciuitates munitas, ut cadant earum fundamen-
ta. Impiorum ciuitates in eternum non adificabitur. Propterea benedic tibi
populus inops, & ciuitates hominum iniurias ferentium benedicent tibi.
Factus es omni ciuitati humili adiutor, & merore affectis propter indigen-
tiam, protecacio. Et faciet Dominus Sabaoth omnibus gentibus in monte hoc. Tra-
de haec omnia gentibus, consilii enim hoc in omnes gentes, deuorauit mors
inualescens. (Et rurius:) Absolutus Deus omnem lacrymam ab omni facie:
probrū populi abstulit Deus ab omni terra. Os. n. Domini locutum est hac.

BONI 1111

Bonorum promissio ad olim desertam à gentibus ecclesiam: & iudaica gentis depre-
ratio, & redargutio peccatorum eorum, omnium gentium vocatio.

Demonstratio XXXIII.

Nec recordamini prima, & antiqua ne computate, quoniam ecce ego fa- **Isa. 43.**
cio noua quæ nunc orientur, & cognoscitis ea: & faciam in deserto uiam & „
ubi non est aqua, fluuios: & benedicent mihi bestiæ agri, serenes & filii psal- „
serum, quoniam dedi in deserto aquam, ut potum darem generi meo electio „
populo meo, quem acquisui, uirtutes meas narrare. Non nunc uocauit te „
Iacob, neg laborare te feci IsraeI. Non obtulisti mihi pecudes holocausti tui „
neg, in sacrificiis tuis glorificasti me, non seruisti mihi in donis, nec labore te „
affeci in thure, neq; comparasti mihi argento in censum, neq; adipem uicili- „
marum tuarum concupisi, sed in peccatis tuis, & in iniustiis tuis praefui ti- **Isa. 45.**
bi. (Et in sequentibus ait:) Conuertimini ad me, & salvi eritis, qui uenitis ab „
extremo terra. Ego sum & non est aliud, per me ipsum iuro, uere exhibit de o- „
re me iustitia. Verba mea non reuertentur, quoniam mihi omne genu cur- „
ubitur: & turabit omnis lingua Deum uerum, dicens: iustitia & gloria ad „
cum ueniet, & erubescunt omnes qui disiungunt seipso a Domino.

*Declaratio Christi ad homines aduentus, & redargutio gentis iudeorum, & cunctis
gentibus promissio honorum.* Demonstratio XXXIII.

Sic dicit Dominus, quis est hic liber repudiis matris uestra, in quo emisi- **Isa. 30.**
cam: aut ei debitor uendidi uos: ecce, peccatis uestris uenditi ellis, & ini- „
quitatibus uestris emisi matre uestrâ: quoniam ueni, & nō erat homo: uo caui „
& non erat qui audiret, & reliqua. Quibus adiungit: Ambulantes in tene- „
bris, & non est eis lux, confidite in nomine Domini, & innitimini Deo ue- „
stro. Ecce omnes uos ignem incenditis, corroboratis flamnam, ambulate lu- „
mine ignis uestris, & flama aqua incenditis. Propter me facta sunt hac uo- „
bis, intrititia dormietis, & quæ sequuntur, quibus adiungit: Audite me, **Isa. 51.**
audite me, populus meus & reges, ad me aures intende, quoniam lex à me „
egreditur, & iudicium meum in lumen gentium, appropinquat citio iusti- „
tia mea, & egreditur quasi lux salutare meum, & in brachium meum gen- „
tes sperabunt.

*Redargutio impiorum iniuriarum gentis iudaicae, & religionis eorum ruina, uocationis
autem omnium gentium patetatio.* Demonstratio XXXV.

Nunquid non robusta est manus Domini ad saluandum? aut grauata est
auris eius, ut non audiat? Sed peccata uestra diuidunt inter uos & Deum: &
& propter peccata uestra auerterit faciem suam à uobis, ne miserearatur. Manus „
enim uestra fecundare sunt sanguine, & digitii uestris in peccatis. Labia autem „
uestra locuta sunt iniuriant, & ligia uestra iniuriantur meditatur, nullus lo- „
quitur iusta, neq; est iudicium uestrum, confidunt in vanis, et loquuntur inania: „
quoniam coipiunt laborem, & parunt iniuriant, oua aspidum fregerunt, „
& telam aranea texunt, & qui uult ex ouis eorum comedere, ubi contruit, lo- „
tium inuenit, & in eo regulum, tela eorum non erit in uestimentum, neq; ope- „
ritur ex operibus suis. Opera enim eorum, opera iniuriantis: pedes autem „
eorum, ad improbitatem currunt, uelocias ad effundendum sanguinem & co- „
gitationes eorum, cogitationes insipientium. Contrito & miserio in iuis eo- „
rum, semita eorum distorta, per quas transeunt, & nesciunt pacem. Idcirco a- „
motum est iudicium ab eis, & non comprehendit eos iustitia. Quum expecta- „
rent lucem, facta sunt eis tenebrae: expectantes splendorem, in obscuritate „
noctis ambulauerunt, manu explorabant, ut cæci parietem, & quasi ipsiſis „
Aa oculi

oculi non sicut, contrectabunt, cadent in meridie, quasi in media nocte, tanquam morientes, ingemiscere & quasi ursus, & columba simul incident, (& quæ sequuntur, quibus adiungit). Et timebunt qui ab occasu existunt, nomen Domini: & qui ab ortu solis, nomen gloriosum. Ceterum, quæ plurimæ eiudem argumenti sint prophœtie, testimonijs hinc quis hic apposul mus contenti erimus, atq; ea suo tempore rursus repetentes, explanabimus. Inter alia quando ad ueribus abunde talibus testimonijs ulti sumus, fatis nos ostendisse arbitramur, nihil amplius quam reliquias gentes, habere ludeos. Siue enim illius amici Dei Abraham benedictionis, le solos dicunt esse participes, propriea quod ab illo sint orfundi, iam Deus palam pollicitus est: gentibus quoq; parem non modò ipsi Abraham, sed & Isaac, & Iacob benedictionem se impertiturum: quippe qui benedicendas esse itidem, ut illos omnes gentes prædicterit, & sub unam eandemq; cum beatis illis, Dei q; amicis uiris latitiam, reliquias quoq; gentes inuitet, iuxta illud: Latamini genites cum populo eius. Et illud: Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Siue de regno Dei, quasi illius facti heredes, gloriatur, iam in reliquis quoq; gentibus regnaturum Deum, diuina oracula ostendunt: dicite enim, inquit, in gentibus, quod Dominus regnauit. Et rursus: Regnauit Deus super omnes gentes. Siue ad sacerdotij munus & ad cultum Deo exhibendum se electos dicunt, demonstrandum erit, quemadmodum genites quoq; equale ministerium sermo diuinus se impertiturum promisit.

Psal. 29. ubi ait: Afferte Domino familiæ gentium, Afferte Domino gloriam & honorem, tollite hostias, & egredimini in atria eius, quibus etiam illud apud

Esa. 19. Eliaiam oraculum adiungere poteris, quod ita habet: Erit altare Dominum in terra Aegypti, & cognoscet Aegyptii Dominum, & faciet sacrificia, & uenient uota Domino, & reddent. Vbi item illud tibi erit considerandum at *Egyptio*, quod extra Hierusalem in Aegypto altare Domino cõstitendum, & illuc sacrificatores Aegyptios, uotacq; Domino & facturos, & redditus prophetia significet. Non ergo in Aegypto soli, sed in ipsa quoq; uera Hierusalem, quacunq; ea intelligatur, omnes gentes, nec ipsi omnium superstitionisimi Aegyptio, ad id quod ex sententia, non ex scripto interpretandum sit, tabernaculorum solenniter celebrandum inuitantur. Quod si olim factus

Psal. 77. est pars Domini populus eius Iacob, funiculus eius hereditatis Israel: at in 104. posterum gentes quoq; omnes, Domino in formâ elle tribuendis, dictum

Psal. 2. est, ubi uidelicet sic illi ait pater: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam. Etenim dominaturum esse non in iudea solum, sed a mari usq; ad mare, & fines orbis terræ, prophetia clamat, omnes esq; illi gentes esse seruitas, benedicendas q; esse in eo omnes tribus terræ. Hac autem causa hoc factum est, ut Deus uniuersi in conspectu omnium gentium, salutare suum nostrum faceret, nos uero iam ante notauimus nomen Iesu, si ex Hebraica lingua in Graecam conuertatur, *ωντης* significare, quod Latinè dicitur salutare, ut nihil aliud sit salutare Dei, quam saluatoris nostri Iesu Christi appellatio. Huic rei fidem facit Simeon in Euangello, qui accepto pueru, ipso utriq; Iesu, intra manus, sic orauit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, feci

Iesus Saluator. dum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante facie omnium populorum, lumen ad revelationem gentium. Hoc ipsum igitur salutare, palmorum quoq; autor significauit, quum dixit: Noot fecit Dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam. Similiter apud Eliaiam omnes homines hoc ipsum salutare inuentores, Deum uniuersi dicuntur adoraturi, qui salutare suum omnibus abunde sit largiturus, & adoraturi, non in hac inferiori Hierusalem, quæ est in Palastina, sed uniuersumq; ex loco suo, & omnes quicq; sint in insulis gentium quo

quo tempore oraculum illud finē accipiet, quod affirmat, omnes homines invocare non amplius deos patrios, nec simulacra, aut dæmonas, sed nomē Domini, & seruire illi sub iugo uno, & illi à terminis fluminis Aethiopie rationales & incurvatas hostias, per nouum Christi testamentū, non in inferiori Hierusalem, neq; in eo quod in illa est altari, sed in eius Aethiopia finibus, de qua iam dictum est, oblaturos. Quod si magnum quidam est, Dei populum & esse, & centri, & unum hoc diuinorum promissorum maximum est, ubi ab ipso Deo de ihs qui seipso digni sint dicuntur: Ego illorum Deus, & ipsi erunt populus meus, meritoq; antea gloriatibus Israël, quasi qui solus Dei populus esset, hoc quoq; bonum, tum quum ad populum illum aduenient Dominus, gentibus se largituru pollicetur, dicens: Ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, & contiguent gentes multæ ad Dominum, & erunt ei in populo. De quibus illud item fatus aperte dicuntur, Et dicam populo meo, Populus meus es tu: & ipse dicit, Dominus Deus meus es tu. Si uero non alius, sed ipse est Christus, qui de radice levi oritur a prophetis predicitur, & hoc ipsiis quoq; Hebreis habetur indubitatum, adeo ut nullo pactio quicquam hoc ambigat: considera iam quemadmodum hic surrexurus ad imperandum non ipsi Israël, sed gentibus palam sit dictus: nec ipse Israël, sed gentes in eo spem habituuntur dicta sint: quippe qui esset expectatio gentium, quapropter & gentibus prolaturus iudicium, & futurus lumen genti unius uaticinatio declaretur. Et rursus dictum sit, in nomine eius gentes speratus, eundemq; in salutem datum iri non solis ludæis, sed omnibus hominibus, usq; ad extremum terræ. Quocirca ab illo qui ipsum misit, patre, dictum est ei: Dedit in testamentum generis, in lucem gentium, ut constitutas terrenā, & confequeris hæreditates defertas. Testamētum autem gentibus dicit, ea de causa, ut omnes quæcunq; de Christo nihil unquam didicerint, ubi ordinis rationem, quæ ad illum pertinet, agnoverint, & quænam in eo sit uirtus inuocatura sint eum, & qui antea illum populi nunquam uiderint, ad illum confugint. Ceterum quid pluribus opus est uerbis: quis ex ipsiis propheticas uocibus licet, tum quas posuit, tum quas, plus ociu nauesponam, quæ in diuinis libris feruntur, si cui modò placeat colligere dicta prophetarum, facile q; sit ex circumscriptio sunt silentium imponere, si quædo facient promissa diuina sibi solis exhibita esse: & nos qui de gentibus alios sumimur, ueruacaneos accedere, atq; à diuinis pollicitationibus alienos existere. Econtrario enim ostensum est, quemadmodum oraculis traditum sit, omnes gentes aduentu Christi fruitor, & ludorum ingentem numerum ab ea promissione, quæ ad maiores ipsorum edita est, propter ipsorum erga Christum peruicaciā, esse casurum. Paucos uero eorum dntaxat in Salvatorem & Dominum nostrum credituros, & hac ipsa re promissam sp̄itualem redemptionem consecuturos. De quibus sane diuinus quoq; Apo *Rom. 11.* stolus quodam loco ita scribit, Eliaiam autem clamat pro Israël, Si fuerit numerus filiorum Israël tantuarena maris, reliquias saluæ fient. Verbum enim perficiens, & contrahens in aquitate, quia uerbum contrariuus faciet Dominus in terra. Et sic predixit Elia: Nisi Dominus Sabaoth reliquist nobis semen, quasi Sodoma faci essemus, & sic ut Gomorrha similes fuissimus, quibus post alia, hec quoq; adiungi: Nunquid Deus repulit populum suum? abit. Nam & ego Israëlite sum, ex semine Abraham, tribu Benia min. Non repulit Deus populum suum, quem præsevit. An nescitis in He *i. Reg. 19.* lia quid dicat scriptura, quemadmodum interpellat Deum, dicens de Israël: Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus: & querunt anima mea, ut auferat eam. Sed quid dicit responsum diuinum: Reliqui mihi ipsi septem millia uiatorum, qui nō curuauerunt genu

A 2 ante

ante Baal sic ergo & in hoc tempore reliquiae secundum electionem gratia Dei salutis facta sunt. His enim verbis Apostolus planè in ipso totius Iudaicæ gentis casu, seipsum & sibi similes Salvatoris nostri cū apostolos, tum evangelistas, omnesq; qui ex Iudeis, etiā nunc ad Christum accedat, semē esse aliud declarat, quod nominatum est à propheta, ubi ait: Nisi Dominus Sabaooth reliquistet nobis semen. Hocq; ipsum esse quod in reliquis item prophetis significatur, nomine reliquiarum totius Iraelis quas dicit secundum electionem gratiae seruatam esse. De quibus sane reliquias, ac rursus, qua dixerint prophetas, latius exequamur: ut pluribus iam constet, non absoluere unius eterne Iudeorum nationi Christi adventus salutare potius esse Dei, sed patris eorum, atq; admodum raris iis uidelicet q; in Salvatore & Dominum nostrum crederint, quemadmodum, et res ipsa ipsis predictionib; cœlentaria declaravit.

Quod non in omnem Iudaicam gentem, sed in paucos eorum duxerat, diuinorum promissorum eventu peruererint. Demonstratio. XXVI.

Isa. 1. Terra uestra deserta, ciuitates uestra succens igni, regione uesirat in cōspectu uestro alieni deuorat, & deserta est: quum tuberia sit à populis alienis. Relinquet filia Sion, ut umbraculum in uinea, & tanquam fructuum custodia in cucumerario, tāquam ciuitas in obſidione. Eritis Dominus Sabaoth reliquistet nobis semen, quasi Sodoma facti esse mus, & sicut Gomorha similes fuimus. Exordiens magnus, diuinusq; propheta ſuū opus, primū docet quemadmodū uniuersum ſuū prophetarum propositum nihil aliud continet, quam uifionem & contemplationē qua feratur contra Iudeam, & contra Hierusalem. Deinde cunctā Iudeorum nationē redarguit, primū hæc dicens: Agnouit vos possellorem, & aſnum pra sepe Domini ſui, Irael autem me non agnouit, & populus non intellexit. Deinde uniuersam gentem deplorans, adiungit: Vt genit peccatarii, populo pleno peccatis, ſemini piauo, filii iniq;uus. Hicce initio operis ubi cōtra illos uifus est obiurgationibus, & propofuit cauſas eius uaticinij, quod contra illos feratur, tum initium facit, dicens, Terra uirilis deserta quā tamen deſerta non erat eo ipso quo prophetam edebat tempore. Ciuitates uiriles succens igni: quā tamē ne hoc quidem adhuc factū erat. Sed neq; regione plorum tunc alieni deuorabant: quum tamen ille sic dicat, Regionem uestrā in conſpectu uestro alieni deuorat, & quā sequuntur. At enim si ad Salvatoris nostri Iesu Christi aduentum tranſieris, & ad ea quā lubecula fuit usq; in hunc diem tempora, facile inuenies ea quā dicta sunt cōpleta esse. Nam & filia Sion (hęc autem erat adoratio quę in mōte celebrabatur, qui vocatur Sion) ex quo aduentu Iesu Salvator noster, relata est ut umbraculum in uinea, & quā fructuum custodia in cucumerario, aut si his quicquā cogitari potest de tertius: regionemq; iporum alieni coram ipsis deuorant, nunc quidē uerigalia, ac tributa ab illis exigentes, nūc uero propriū iporum predium, eam quae olim Iudeorum erat terram facientes. Sed & tēplū illud admirabile, quod erat in eōtū metropoli, in terram cecidit, à populis alienis euersum: et ciuitates eorum igni succens fuit, & facta est Hierusalem uerē ciuitas in obſidione. At uero quia postquam illos haec euenerunt, & chorus Apostolorum, & qui ex Hebreis in Christum liquefuerunt, & crediderunt, fecundi in ſuā ſeminis ex illis ipsis ſeruati fuit, & per uniuersam terram, atq; in omne genus hominum penetrantes, omnem ciuitatem ac locum & regionem proprio atq; Iraelitico ſemine impleverunt: adeo quidē, ut ex illis quiſ ſpica, quae in nomine Salvatoris nostri fundata fuit eccl̄ia ſint exata: merito diuinus propheta ihsu minis, quibus contra illos est uifus, adiungit: Nisi Dominus Sabaoth reliquistet nobis ſemen, quasi Sodoma facti esse mus, & sicut Gomorha similes fuimus. Quod quidem in apertio

apertiorē ſenſum contrahens sanctus Apostolus in epiftola ad Romanos Romi, interpretatus eſt: Eſaias autem clamat pro Iſrael, Si fuerit numerus filiorum Iſrael ſicut arena maris, reliquiae ſalutis hent. Verbum enim perficiens & contrahens faciet Dominus in terra. Et ſicut predixit Eſaias: Nisi Dominus Sabaoth reliquistet nobis ſemen, quasi Sodoma facti esse mus, & ſicut Gomorha similes fuimus. Quibus rufus hæc adiungit: Nunquid, inquit, repulit Deus populum ſuū ſuū abſit. Nam & ego Iraelita ſum ex ſemine Abrahā, tribu Beniamin. Non repulit Deus populum ſuū quē pafciuit. An non nos ſis in Heliā quid dicat ſcriptura? Quemadmodum intercedit apud Deum contra Iſrael: Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderūt, & ego relictus ſum ſolus: & querarū animā meā, ut auferat eam. Cāterū quid dicit ei respondit diuinum: Reliqui mihi ſeptem militia uirorū, qui nō curauerunt ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquiae ſecundum electio- nem gratiae facta ſunt. Ne uero in aliud tempus prophetarum evenitum ſuū dirigere uificerit, quā in aduentū Salvatoris nostri Iesu Christi, uerba quā ſequitur poft illud dicitur, Nisi Dominus Sabaoth reliquistet nobis ſemen, quasi Sodoma facti esse mus, & ſicut Gomorha similes fuimus: uniuersū Iudeum populum, Gomorha populum appellant, & eorum duces, principes Sodomorum, adiungunt reiectionem Mosaicū ritus, & eius testamēti modum quod per Salvatorem noſtrum omnibus hominibus denūciatum eſt (quum Testamēti dico, eiū regenerationis quā ſit per lauacrum, in te- go) uerbum p; planē nouū, ac legem introducunt, ubi de talibus p;redicunt. Sic igitur habet: Audite uerbum Domini principes Sodomorum, attendite legem Dei populus Gomorha. Quid mihi multitudi uictimātū uel trārum? & cāterā, que ut propria legum à Moſe poſitarum auferens, eorum loco alium remittendi peccata modum introducti, eum uidelicet qui per lauacrum ſalutis, & per eam que cum hoc p;redicatur uitam, celebratur ſic dicens: Lauamini, mundi eſtote, auferete prauitates ab animis uestrīs & quā ſequuntur. Cur autem principes Sodomorum, & populum Gomorha eos nominauerit, idem illic exposit, ſic dicens: Manus enim uestig plenæ ſanguine. Etrusus ubi paulum progrellus eſt, ait: iniquitatē ſuā, ut Sodomorum nunciauerunt, atq; indicauerunt. Vt animi illorum, quoniam cogitauerūt conſilium prauium cōtra ſeipſos dicentes. Ligabimus ſuā, quoniam inuitis nobis eſt. Vbi quām de quadam ſanguine, & de infidiliſ aduersus inuitū quendam mentionem fecerit, quem hunc tandem intelligi uult, niſi Salvatorem noſtrum Iesum Christum. Propter quē, & poft quem, omnia in illis quācunq; dicta ſunt, redundarunt.

Quod propter Salvatorem noſtrum Iesum Christum, & poft eiusdem aduentum, omnia quā ſunt à prophetā illis acciderint. Demonstratio. XXVII.

In die illa, illuceſet Deus in cōſilio cum gloria in terra, ut extollat & glorificet id quod reliquum fuerit ex Iſrael, & erit illud reliquum ex Iſrael in Sion. & quod reliquum fuerit in Hierusalem, sancti uocabuntur, omnes qui "scripti ſunt ad uitam in Hierusalem. Quod nam uero ſit illud reliquum ex Iſrael, ipse prophetā explanauit, quum dixit: Omnes qui scripti ſunt in Hierusalem, & qui uocati ſancti. Quę autem ſit dies illa, in qua Deus glorificatus, & in ſublimi collocurtus dicitur id quod reliquum fuerit ex Iſrael, & eos qui uocandi ſunt ſancti, & ſcribendi ad uitam, ſi totam huius ſectiunculę narrationem percurrit, facile dices. Initio igitur totius libri, quum aduersus Iudeam, ac Hierusalem uifionem uideſſet propheta, & pluribus uerbis totius Iudeicæ gentis impia facinora numerat, quumq; minabundus diuſſet de illorum euerione, deq; extrema Hierusalem ualitate, tum finem Aa 3 ei quā